

**COPIII MIGRANȚILOR MOLDOVENI DIN ITALIA:
PARTICULARITĂȚI ALE PROCESULUI DE INTEGRARE**

**MOLDOVAN MIGRANTS CHILD IN ITALY:
PARTICULARITIES OF INTEGRATION PROCESS**

**Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM,
prof.moraru@gmail.com**

**Diana CHEIANU-ANDREI, doctor în sociologie,
Universitatea de Stat din Moldova,
dcheianu@yahoo.com**

**Ecaterina DELEU, doctorandă,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM
ecaterina.deleu@yahoo.it**

Rezumat:

Articolul vizează fenomenul copiilor migranților moldoveni în Italia. Pentru a evidenția caracteristicile esențiale ale procesului de adaptare socială, este necesar să se efectueze cercetări extinse. În acest scop, a fost realizat un studiu care a implicat 100 de tineri cu vârste cuprinse între 18-23 de ani - migranți moldoveni în Italia. Studiul a fost completat de o serie de interviuri cu migranții moldoveni care au copii născuți în Italia sau veniți în Italia la vârste diferite pentru reunificarea familiei, precum și interviuri cu lideri ai asociațiilor, psihologi, jurnaliști etc. Metodele de cercetare utilizate au permis conturarea unui cadru important al situației copiilor moldoveni. Rezultatele cercetării pot fi un reper pentru aprofundarea studierii proceselor de adaptare socială a minorilor moldoveni prezenți în alte țări cu un număr mare de migranți moldoveni, cum ar fi Federația Rusă, Spania, Portugalia, Grecia etc.

Cuvinte-cheie: minori migranți, proces de integrare, migranți moldoveni, minori străini, reușită școlară.

Summary

The theme of our research concerns the children of Moldovan migrants in Italy. To underline the essential characteristics of social adaption, it is necessary to conduct extensive studies. To this end, we conducted a research study involving 100 young people aged 18-23 years Moldovan migrants in Italy. The study was completed by a series of interviews with Moldovan migrants who have children born in Italy or moved to different ages for family reunification, with leaders of associations, psychologists, journalists etc. Research methods used allow to create a important framework on the situation of Moldovan children. The research results can be a start for studying the social adaption of Moldovan minors present in other countries with large number of Moldovan migrants, such as the Russian Federation, Spain, Portugal, Greece etc.

Keywords: Migrant minor, integration process, Moldovan migrants, foreign minors, school success.

Efectele și consecințele crizei economice globale, dar și instabilitatea politică și social-economică din Republica Moldova au dus la redimensionarea migrației externe din Republica Moldova. În ultimii ani s-a diversificat considerabil numărul țărilor în care

se află cetățeni moldoveni, a crescut gradul de acces la cetățenia țării gazdă și numărul celor care au obținut un pașaport eliberat de una din țările europene [1, pp. 123-142].

La această etapă a proceselor migraționale se atestă o sporire a prezenței în alte țări a comunităților cetățenilor moldoveni, un proces de stabilizare a aflării lor peste hotare, de creștere și formare a generațiilor secunde. Au fost înregistrate mai multe aspecte politice, socioeconomice și culturale care nu pot fi neglijate [2, pp. 4-215]. Dimpotrivă, acestea reprezintă un teren de cercetare în continuă ascendență.

Experții în domeniu din Republica Moldova au subliniat faptul că „migrația are un caracter sistemic și global pentru societatea contemporană, cu implicații politice, sociale, economice” [3, pp. 5-6].

Un aspect mai puțin cercetat în Republica Moldova, când vorbim despre comunitățile noastre din alte țări, este impactul migrației asupra copiilor cetățenilor moldoveni și formarea *generațiilor secunde* [4, pp. 94-105]. Republica Moldova este o țară cu o istorie recentă de emigrație, dar cei 25 de ani de la înregistrarea primelor valuri de migranți și-au lăsat decisiv amprenta asupra mai multor domenii vitale. Din punct de vedere demografic, aceasta a provocat o scădere drastică a numărului populației, inclusiv a numărului minorilor moldoveni. Efectele migrației asupra populației Republicii Moldova devin tot mai evidente, dezechilibrul demografic accentuându-se de la un an la altul. Impactul migrației părinților asupra copiilor rămași singuri, cu bunicii, alte rude, a fost covârșitor [5, pp. 4-250]. Experții în domeniu au avertizat anterior asupra transformărilor de bază privind caracterul migrației populației și influența proceselor migraționale asupra situației demografice, subliniind că „situația demografică nou-creată va avea consecințe negative și imprevizibile pentru dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova în următoarele decenii” [6, pp. 4-175].

Ținând cont de complexitatea fenomenului, în procesul cercetării științifice este necesară abordarea interdisciplinară. Problema se pretează studierii din multiple perspective : politologică, sociologică, demografică, economică, filosofică, psihologică etc.

Profilul tinerilor migranți și problemele cu care s-au confruntat în prima perioadă de ședere în Italia

Migrația cetățenilor moldoveni în țările Europei de Vest a ajuns într-o nouă fază – cea a generațiilor secunde. În literatura de specialitate se folosesc termenii 1.25G, 1.5G sau 1.75G pentru persoanele care au emigrat/imigrat în perioada copilăriei (Asher, 2011) și 2G (generații secunde) care constituie copiii născuți peste hotare.

Care este diferența dintre aceste generații de migranți? 1.25G, 1.5G, 1.75G sunt copii care s-au născut și au trăit primii ani de viață în Republica Moldova și ulterior au plecat la părinți peste hotare. Categoria copiilor care au emigrat la o vârstă fragedă peste hotare reprezintă generația 1.75, copiii care au plecat la vârsta de 6-12 ani reprezintă generația 1.5, iar copiii care au plecat mai târziu formează generațiile 1.25. Generațiile secunde le constituie copiii născuți peste hotare - în cazul nostru, copiii născuți de cetățenii moldoveni care au plecat peste hotare (în familii unde cel puțin un părinte este migrant moldovean).

Atunci când pleacă peste hotare, copiii poartă însemnele țării de origine, ulterior integrându-se în societatea de destinație. Cel mai frecvent pentru acești copii apare problema limbii vorbite. În interiorul lor are loc o confruntare între limba maternă și limba țării în care au migrat. Identitatea acestor copii este o combinație a culturii și tradițiilor țării de origine și a celei de reședință. Sociologul Ruben G. Rumbaut menționează că identitatea acestor copii este afectată de țara în care și-au schimbat reședința, fiind dependentă și de vârsta la care aceștia și-au schimbat domiciliul. Acești copii cunosc cel puțin două limbi și se integrează mai ușor în țara de destinație în comparație cu părinții lor adulți. Mulți dintre acești copii împărtășesc, de asemenea, valorile culturale ale celor două țări – cea în care s-au născut și cea în care au crescut.

Statisticile oficiale din Italia atestau 26.047 minori moldoveni la începutul anului 2015 [7, p. 6]. Respectiv, ne-am propus drept scop elucidarea particularităților de integrare în Italia a tinerilor moldoveni.

Obiectivele cercetării au cuprins: (i) analiza problemelor cu care se confruntă minorii în procesul de integrare în Italia, (ii) evidențierea mediului de sprijin al tinerilor în procesul de integrare; (iii) stabilirea gradului de cunoaștere a limbii italiene, dar și a limbii în care minorii discută în familie cu părinții, (iv) cunoașterea opiniei tinerilor despre posibilitățile de angajare în Italia și Republica Moldova în conformitate cu pregătirea profesională; (v) analiza intențiilor de viitor ale tinerilor.

Pentru a răspunde scopului și obiectivelor cercetării s-a optat pentru ancheta sociologică pe bază de chestionar pe un eșantion de 100 de tineri migranți moldoveni cu vârsta de 18-23 ani și cu reședința obișnuită peste hotarele Republicii Moldova (a se vedea *Tabelul 1*). Cercetarea a fost realizată în perioada februarie – iulie 2015, în parteneriat cu Ambasada Republicii Moldova în Italia.

Tabelul 1. Profilul tinerilor migranți din Italia care au participat la cercetare

		Procent
Total		100%
Vârsta	18-20 ani	58,0
	21-23 ani	42,0
Sexul	Masculin	43,0
	Feminin	57,0
Nivelul de studii	Medii	36,0
	Medii speciale	25,0
	Superioare	39,0
Vârsta la care mama/tata a plecat în Italia	1-5 ani	17,0
	6-10 ani	51,0
	Peste 10 ani	32,0
De cât timp vă aflați peste hotare	2-3 ani	29,0
	4-9 ani	48,0
	Peste 10 ani	23,0

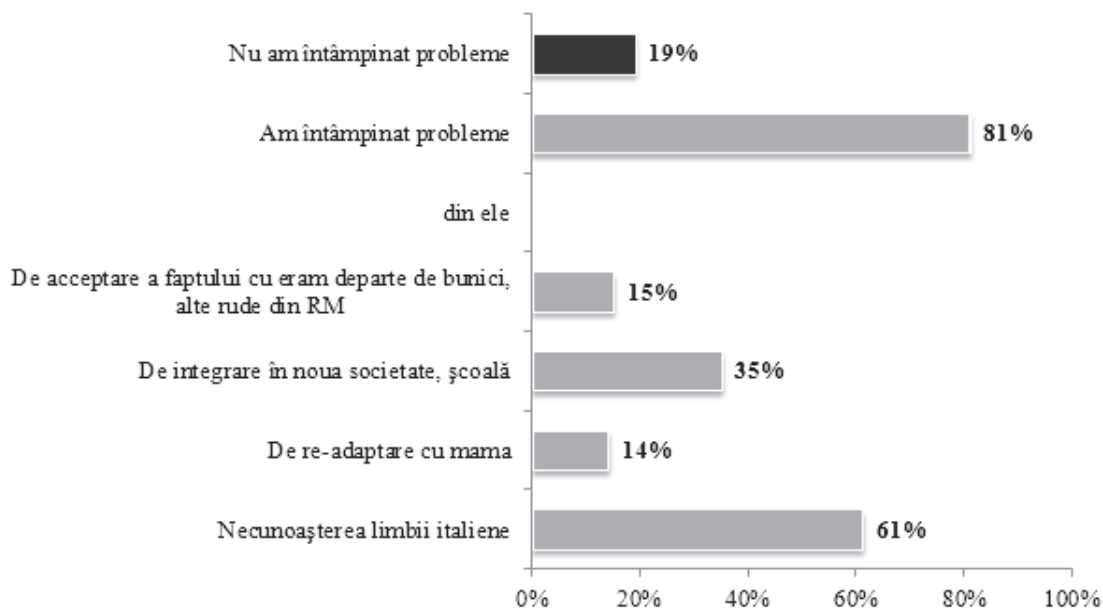

Fig. 1. Problemele întâmpinate în primele luni de aflare în Italia

Păstrarea integrității familiei este considerată unul din factorii pozitivi care influențează benefic procesul de integrare a copiilor migranților în țara gazdă [8, p. 186-188]. Fiecare al treilea copil care a rămas cu tata la plecarea mamei în Italia a avut probleme de readaptare cu mama în primele luni de aflare în Italia. Fiecare al patrulea copil care avea de la unu la cinci ani atunci când a plecat mama peste hotare, în primele luni de aflare în Italia s-a confruntat cu probleme de readaptare cu mama. Cu cât vârsta copilului la plecarea mamei a fost mai mare, cu atât se micșorează problemele de readaptare cu mama. Fiecare al treilea copil pe care mama l-a luat în Italia după o perioadă de până la doi ani a semnalat că nu a întâmpinat dificultăți în procesul de adaptare.

Problemele pe care le-au întâmpinat cel mai des copiii care au plecat la părinți în Italia sunt diverse. Rezultatele studiului relevă însă că 19 la sută din copii au avut dificultăți în integrarea pe piața muncii atunci când au împlinit vârsta legală pentru angajare, 15 la sută - probleme legate de permisul de ședere etc. Întâmpină probleme în integrarea pe piața muncii tinerii care se află de o perioadă mică peste hotare (peste 50 la sută din cei care au doar 3 ani de când se află în Italia, în comparație cu doar 10 la sută din cei care se află de o perioadă mai îndelungată).

Frecvent, copiii s-au confruntat cu dificultăți în procesul de integrare în școală, instituție extrem de importantă în procesul de inserție socială [9]. La acest capitol semnalăm că au existat dificultăți atât în socializarea cu colegii de clasă italieni, dar și în relaționarea cu profesorii de la școală.

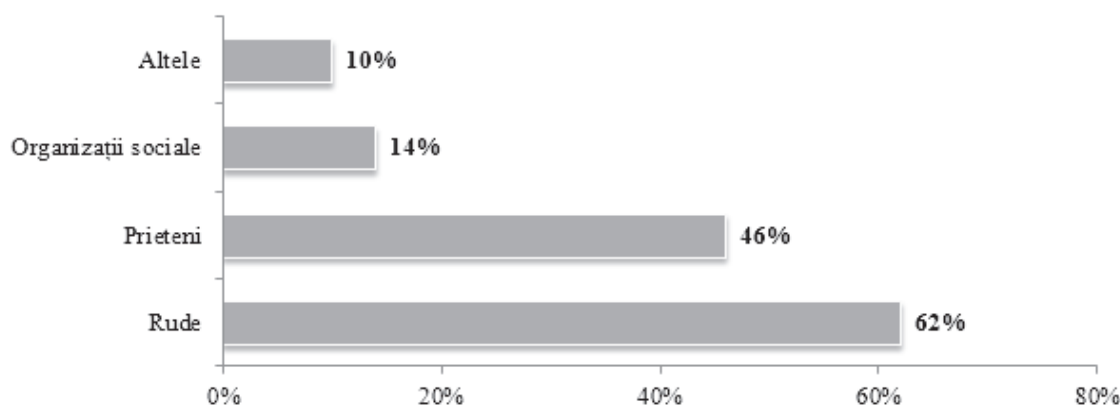

Fig. 2. Cine a ajutat minorii migranți în procesul de integrare

Suportul în procesul de adaptare/integrare în Italia este oferit în cea mai mare parte de rude (62%) și prieteni (46%). Aportul din partea organizațiilor sociale, inclusiv diaspora în procesul de integrare, este destul de redus (14%).

Gradul de cunoaștere a limbii italiene; menținerea limbii române ca limbă vorbită în familiile migranților moldoveni

Gradul de cunoaștere a limbii italiene prezintă unul dintre factorii care contribuie la o adaptare mai armonioasă a tinerilor migranți în Italia. Tinerii apreciază drept *foarte bun* gradul de cunoaștere a limbii italiene. Totuși, semnalăm că perioada de aflare în Italia contribuie la o mai bună cunoaștere a limbii (a se vedea *Tabelul 2*).

Tabelul 2. Gradul de cunoaștere a limbii italiene în relație cu perioada de aflare peste hotare, %

		Foarte buna	Bună	Suficientă
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	10,3	62,1	27,6
	3-9 ani	70,2	27,7	2,1
	10 ani și mai mult	87,0	13,0	0
	Total	56,6	34,3	9,1

Gradul de cunoaștere a limbii italiene este influențat frecvent de familie. Datele cercetării relevă că în 56 la sută din familiile tinerilor acasă se vorbește atât în limba română, cât și în cea italiană. În acest mod, are loc învățarea reciprocă a limbii italiene a tinerilor de la părinți, dar și a părinților de la tineri. Doar în 31 la sută din familii acasă se vorbește doar în limba română. Ponderea familiilor în care se vorbește româna se diminuează în funcție de perioada aflării peste hotare (a se vedea *Tabelul 3*).

Tabelul 3. Limba vorbită în familie în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		Româna și italiana	Prevalent româna	Prevalent italiana	Doar în limba italiană	Altă situație
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	31,0	69,0	0	0	0
	3-9 ani	66,7	20,8	4,2	6,3	2,1
	10 ani și mai mult	65,2	4,3	26,1	4,3	0
	Total	56,0	31,0	8,0	4,0	1,0

Limba vorbită cu prietenii relevă, pe de o parte, tendința tinerilor spre integrare în societatea italiană, iar pe de altă parte, și încercarea de a păstra gradul de cunoaștere a limbii materne. Însă, la acest capitol situația depinde de perioada de aflare a tinerilor peste hotare (a se vedea *Tabelul 4*). Astfel, 60 la sută dintre tinerii care au o perioadă de până la 3 ani de aflare în Italia discută cu prietenii prevalent în limba română, 36 la sută în limba română și cea italiană și 4 la sută doar în limba italiană. Dintre tinerii cu o perioadă de 3-9 ani de aflare în Italia, 46 la sută discută cu prietenii în limbile română și italiană, 26 la sută - prevalent în română, 17 la sută - prevalent în italiană și 11 la sută - doar în italiană. Dintre tinerii care se află în Italia de 10 ani și mai mult, 44 la sută discută cu prietenii prevalent în italiană, 30 la sută în limbile italiană și română, 26 la sută doar în italiană și numai 4 la sută prevalent în limba română. Aceste tendințe ne demonstrează procesul de integrare treptată a generațiilor secunde de migranți moldoveni în societatea italiană și reducerea numărului celor care mai discută în limba română cu prietenii.

Tabelul 4. Limba preferată pentru discuții cu prietenii în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		Româna și italiana	Prevalent româna	Prevalent italiana	Doar în limba italiană
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	35,7	60,7	0	3,6
	3-9 ani	45,7	26,1	17,4	10,9
	10 ani și mai mult	30,4	4,3	43,5	26,1
	Total	39,2	30,9	18,6	12,4

Șansele de a accede pe piața muncii din țara gazdă și prezența oportunităților egale la angajare

Posibilitatea de a găsi un loc de muncă în Italia conform pregătirii profesionale este în directă corelație cu perioada de aflare a tinerilor în această țară. Astfel, 59,1% dintre cei care au o perioadă de aflare de peste 10 ani în Italia sunt convinși că au șanse mari, în comparație cu doar 13,8% dintre cei care se află doar de 3 ani în Italia (a se vedea *Tabelul 5*). Gradul înalt de integrare pe piața muncii a tinerilor din generațiile secunde (în raport cu populația băștinașă și migranții din prima generație) este confirmată și de datele oficiale Eurostat [10, p. 1].

Tabelul 5. Șansele identificării unui loc de muncă în Italia în conformitate cu pregătirea profesională în dependență de perioada de aflare peste hotare, %

		Șanse mari	Șanse reduse	Nu am șanse	Altceva
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	13,8	69,0	3,4	13,8
	3-9 ani	35,4	58,3	2,1	4,2
	10 ani și mai mult	59,1	31,8	4,5	4,5
	Total	34,3	55,6	3,0	7,1

Odată cu creșterea nivelului de studii crește și ponderea tinerilor încrezuți că vor găsi în Italia un loc de muncă în corespundere cu abilitățile deținute, oricum însă, peste 50 la sută din tineri, indiferent de nivelul de studii, cred că șansele lor sunt reduse.

Tabelul 6. Șansele identificării unui loc de muncă în Italia în conformitate cu pregătirea profesională în dependență de nivelul de studii deținut, %

		Șanse mari	Șanse reduse	Nu am șanse	Altceva
Studii	Medii	22,2	61,1	2,8	13,9
	Medii speciale	36,0	56,0	4,0	4,0
	Superioare	44,7	50,0	2,6	2,6
	Total	34,3	55,6	3,0	7,1

Fiind întrebați despre șansele de identificare a unui loc de muncă în Republica Moldova în conformitate cu pregătirea profesională, situația devine mult mai dramatică. Practic, fiecare al patrulea tânăr susține că nu are șanse de a găsi un loc de muncă conform abilităților (a se vedea *Tabelul 7*).

Odată cu creșterea perioadei de aflare în Italia crește și ponderea tinerilor care consideră că nu au șanse pentru a se integra pe piața muncii din Moldova conform abilităților.

Tabelul 7. Șansele identificării unui loc de muncă în Republica Moldova în conformitate cu pregătirea profesională în dependență de perioada de aflare peste hotare, %

		Șanse mari	Șanse reduse	Nu am șanse	Altceva
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	31,0	41,1	17,2	10,3
	3-9 ani	10,4	58,3	25,0	6,3
	10 ani și mai mult	13,0	52,2	30,4	4,3
	Total	17,0	52,0	24,0	7,0

Nici nivelul înalt de studii nu oferă generațiilor secunde de migranți încrederea că vor găsi un loc de muncă în Moldova conform pregătirii profesionale. Din contra, tinerii cu studii superioare sunt cei mai sceptici în această privință (a se vedea *Tabelul 8*).

Tabelul 8. Șansele identificării unui loc de muncă în Republica Moldova în conformitate cu pregătirea profesională în dependență de nivelul de studii deținut, %

		Șanse mari	Șanse reduse	Nu am șanse	Altceva
Studii	Medii	22,2	50,0	19,4	8,3
	Medii speciale	32,0	44,0	20,0	4,0
	Superioare	2,6	59,0	30,8	7,7
	Total	17,0	52,0	24,0	7,0

În același timp, 45 % dintre tinerii care au plecat la întregirea familială în Italia consideră că au oportunități egale la angajare, în raport cu colegii italieni. O perioadă de aflare mai îndelungată în Italia crește gradul de încredere al tinerilor în șanse egale la angajare în raport cu băștinașii (a se vedea *Tabelul 9*).

Tabelul 9. Prezența oportunităților egale la angajare în raport cu tinerii italieni în funcție de perioada de aflare peste hotare, %

		Da	Nu	Nu știu
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	24,1	44,8	31,0
	3-9 ani	54,2	29,2	16,7
	10 ani și mai mult	52,2	39,1	8,7
	Total	45,0	36,0	19,0

În ceea ce privește oportunitățile egale la angajare între tinerii băștinași și generațiile secunde de migranți, s-au constatat, de asemenea, diferențe în opinii în dependență de studiile deținute și sexul persoanei. Deținerea unui nivel de studii mai mare contribuie la creșterea încrederii în prezența oportunităților egale (a se vedea *Tabelul 10*).

Tabelul 10. Prezența oportunităților egale la angajare în raport cu tinerii italieni în funcție de nivelul de studii, %

		Da	Nu	Nu știu
Studii	Medii	41,7	27,8	30,6
	Medii speciale	36,0	52,0	12,0
	Superioare	53,8	33,3	12,8
	Total	45,0	36,0	19,0

Fetele sunt mult mai încredute, comparativ cu băieții, în privința oportunităților egale de angajare. În același timp, 14 la sută dintre băieți și 23 la sută dintre fete nu s-au putut pronunța asupra oportunităților egale de angajare în comparație cu tinerii italieni.

Tabelul 11. Prezența oportunităților egale la angajare în raport cu tinerii italieni în funcție de genul persoanei, %

		Da	Nu	Nu știu
Genul	Masculin	37,2	48,8	14,0
	Feminin	50,9	26,3	22,9
	Total	45,0	36,0	19,0

Depășirea situațiilor de discriminare

Cu probleme de discriminare în Italia s-au confruntat într-o măsură mai mare tinerii care se află în această țară de mai mulți ani. Practic, jumătate dintre tinerii moldoveni care se află cu familia în Italia mai mult de zece ani au semnalat probleme de discriminare (a se vedea *Tabelul 12*).

Tabelul 12. Confruntarea cu probleme de discriminare în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		Da	Nu	Nu știu
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	6,9	93,1	0
	3-9 ani	27,1	60,4	12,5
	10 ani și mai mult	47,8	43,5	8,7
	Total	26,0	66,0	8,0

Cu situații de discriminare generațiile secunde de migranți moldoveni s-au confruntat în diferite circumstanțe și cu diferite instituții. Cel mai frecvent, tinerii au semnalat situații de discriminare în societate (23,2%), în instituțiile de învățământ (12,1%), în mass-media (9,1%), alte instituții (8,1%). Fiecare al treilea tânăr/ă care se află în Italia de zece ani și mai mult a recunoscut că s-a confruntat cu situații de discriminare în societate și în școală (a se vedea *Tabelul 13*).

Tabelul 13. Instituțiile în care tinerii s-au confruntat cu situații de discriminare în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		În instituția de învățământ	În societate	În mass-media	În alte instituții
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	0	6,9	0	6,9
	3-9 ani	10,6	27,7	10,6	8,5
	10 ani și mai mult	30,4	34,8	17,4	8,7
	Total	12,1	23,2	9,1	8,1

Solicitarea cetățeniei statului de reședință obișnuită arată și tendința de integrare a tinerilor în societatea italiană. Astfel, fiecare al cincilea din respondenții sondajului a solicitat deja cetățenia Italiei. Evident că solicitarea cetățeniei depinde de perioada de ședere a tinerilor în Italia. Astfel, datele cercetării relevă că 52 la sută dintre tinerii care se află în Italia de peste zece ani, deja au solicitat cetățenia (a se vedea *Tabelul 14*).

Tabelul 14. Solicitarea cetățeniei Italiei în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		Da	Nu	Altceva
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	10,3	86,2	3,4
	3-9 ani	12,5	81,3	6,3
	10 ani și mai mult	52,2	47,8	0
	Total	21,0	75,0	4,0

Condițiile locative ale tinerilor moldoveni în Italia sunt apreciate a fi *bune și foarte bune* și constituie un alt indicator în favoarea integrării acestora în societatea italiană (a se vedea *Tabelul 15*).

Tabelul 15. Aprecierea condițiilor locative din Italia în funcție de perioada aflării peste hotare, %

		Foarte bune	Bune	Suficiente	Insuficiente
Perioada aflării peste hotare	Până la 3 ani	13,8	69,0	13,8	1,0
	3-9 ani	20,8	60,4	18,8	3,4
	10 ani și mai mult	26,1	65,2	8,7	0
	Total	20,0	64,0	15,0	1,0

Gradul de intenție al tinerilor migranți de a rămâne sau nu în țara de reședință

Fiind întrebați de intenția de a rămâne în Italia, 74 la sută din tineri au semnalat că își văd viitorul în *termen lung* (55 la sută) sau *pentru totdeauna* (19 la sută) în Italia. Doar 13 la sută au evidențiat intenția de a rămâne în Italia pentru un *termen scurt* și alți 12 la sută *de a migra în altă țară a Uniunii Europene*, unu la sută au manifestat intenția de a reveni în Republica Moldova (a se vedea Fig. 3).

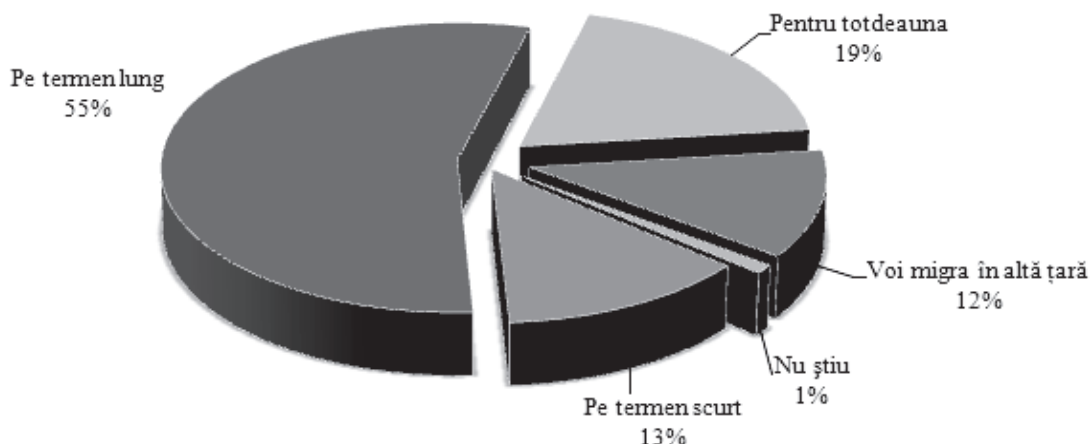

Fig. 3. Intenția de a rămâne în Italia, %

Cei care intenționează să rămână în Italia pentru *un termen scurt* (13 la sută), în mare parte, sunt persoane cu o perioadă scurtă de ședere în Italia. Vârsta acestora la plecarea părintelui/ părinților peste hotare era de șase ani și mai mult. De regulă, ei au ajuns în Italia la vârsta de 16-17 ani.

Este relevantă ponderea tinerilor care intenționează să plece într-o altă țară de migrație: 27% dintre tineri au spus că au această intenție, 21% au răspuns negativ, în timp ce peste 52% sunt indeciși. Această tendință este influențată de gen, de nivelul de instruire, dar și de vârsta respondenților. Băieții sunt mai predispuși să plece într-o altă țară de migrație, în raport cu fetele, în special cei de 18-20 de ani, care se află în Italia de 4-9 ani (16 tineri din cei 27), de 10 ani (7) sau de până la 3 ani (4 tineri).

La o eventuală revenire în Republica Moldova, 80 la sută din tineri consideră că se vor confrunta cu probleme: 58 la sută că vor avea probleme în procesul de angajare în câmpul muncii, 26 la sută - în societate, ceilalți - în instituțiile de învățământ.

Pentru atragerea tinerilor migranți moldoveni de peste hotare, tinerii care au plecat la părinții care muncesc în Italia consideră că autoritățile din Republica Moldova trebuie să le ofere salarii mai mari (57,6%), să sprijine tinerii migranți prin programe și proiecte concrete (46,5%), să combată corupția (36,4%), să reducă birocrația (17,2%), să realizeze reforme (11,1%) etc.

Datele oficiale din Italia cu privire la integrarea în școală a copiilor cu cetățenia Republicii Moldova

În perioada mai-iunie 2015, Institutul Național de Statistică din Italia (ISTAT) a realizat un studiu național cu privire la integrarea școlară și socială a generațiilor secunde. Cercetarea a cuprins 1 427 de instituții școlare secundare (98,5 la sută) din Italia, de gradul unu și de gradul doi (învățământ liceal, profesional, postliceal), unde în anul 2015 studiau 148 de mii și, respectiv, 157 mii de elevi cu cetățenia altor țări [11, p. 18]. Dintre elevii moldoveni din instituțiile de învățământ secundar din Italia, cea mai mică pondere o au cei născuți în peninsula – doar 5,2 la sută. Clasificarea conform vârstei la care au ajuns în Italia confirmă tendințele atestate de-a lungul anilor în cazul cetățenilor moldoveni și ucraineni: dintre copiii înscriși în școlile secundare, majoritatea au ajuns în Italia când aveau 6-10 ani sau mai mult. Astfel, 12,5 la sută dintre elevii moldoveni din instituțiile de învățământ secundar (21,1 la sută în cazul celor ucraineni) au ajuns în Italia înainte de a împlini 6 ani; 39,1 la sută (sau 36,4 la sută - ucraineni) aveau 6-10 ani; iar 43,2 la sută (sau 36 la sută, în cazul celor din Ucraina) aveau 11 ani și mai mult [12].

Datele ISTAT denotă câteva aspecte fundamentale privind evoluția migrației copiilor cetățenilor moldoveni în Italia și procesul de inserție școlară și socială a elevilor cu cetățenia Republicii Moldova. Se atestă deja, statistic, prezența elevilor moldoveni născuți în Italia în instituțiile de învățământ secundar și creșterea numărului de copii moldoveni născuți în peninsula. În contextul în care copiii au ajuns în Italia preponderent după ce au împlinit 6-10 ani și mai mult, este evidentă trecerea de la parcursul de viață și cel școlar în Moldova (după o anumită perioadă în care aceștia au rămas fără îngrijirea părinților, plecați în migrație) și procesul de integrare într-o nouă școală, societate și chiar familie, în Italia.

Aici au fost semnalate mai multe probleme. Vorbim despre copiii care au fost înscriși în clase cu elevi cu 1-2 ani mai mici. Acest lucru a marcat semnificativ parcursul de integrare a minorilor migranți. Potrivit datelor ISTAT, din numărul total al elevilor moldoveni din școlile secundare doar 32,6 la sută au fost înscriși în instituțiile de învățământ conform vârstei lor, în timp ce 50,2 la sută au pierdut un an de studii, iar 17,2 la sută – chiar 2 ani și mai mult. În instituțiile secundare de gradul I se atestă o pondere mai importantă a celor din prima categorie: 40,3 la sută au fost integrați în școli conform vârstei lor, 50,2 – cu o întârziere de un an, doar 9,6 – o întârziere mai mare de 2 ani. În cazul instituțiilor școlare de gradul II, tabloul este sugestiv: doar 21,3 studiază în clase conform vârstei lor, 50,3 la sută – cu o întârziere de un an, iar 28,4 la sută – de 2 ani și mai mult [13].

Concluzii finale. Spectrul copiilor cetățenilor moldoveni afectați de migrație este foarte larg [14, pp. 169-177]. Necesitatea stringentă a efectuării unor cercetări pe teren, care să prezinte date empirice culese recent privind copiii cetățenilor moldoveni stabiliți peste hotare, a fost reiterată de mai multe ori de către experți și autorități din Republica Moldova [15, pp. 142-152].

Reieșind din obiectivele stabilite, datele cercetării ne permit să formulăm următoarele concluzii: elevii cu cetățenia Republicii Moldova au înregistrat indicatori buni și foarte buni la capitolul integrare școlară și socială, deși nu au lipsit unele probleme în parcursul lor de inserție. În cazul minorilor moldoveni născuți în Italia sau care au ajuns în peninsulă la o vârstă de până la 4-5 ani parcursul a fost firesc, fără dificultăți, deoarece au început ciclul de integrare în instituțiile de învățământ, preșcolar și școlar. Gradul de dificultate a crescut în cazul copiilor de 6-10 ani, care începuseră parcursul educațional în Republica Moldova și au rămas o anumită perioadă fără îngrijirea părintelui/părinților, aceștia fiind plecați peste hotare. Cele mai mari probleme au trebuit să înfrunte minorii moldoveni care și-au însoțit părinții în Italia la vârsta de 12-14 ani și mai mult, când a influențat perioada adolescenței, faptul de a fi îndepărtați de prieteni, de bunici, de rude, de școala/localitatea unde au crescut etc. Procesul de integrare în școli a fost determinat și de gradul de dificultate sporit al disciplinelor studiate. Adolescenții au trebuit să învețe foarte repede limba vorbită, pentru a putea studia și disciplinele predate în școală.

În cazul minorilor au influențat mai multe variabile: perioada adolescenței cu vulnerabilitățile ei (i), genul - băieții au uneori un caracter introvert, în raport cu fetele (ii), faptul de a-și lăsa prietenii în Moldova și a pleca în străinătate, când deja la 15 ani au grupul lor cu interese comune (iii).

În cazul lor, șocul cultural, psihologic a fost copleșitor, mai ales că au trebuit să se reintegreze în familie (uneori într-o familie nouă, mixtă) după o perioadă de 6-9 ani, timp în care au rămas în Moldova în grija bunicilor, rudelor etc. În plus, la dificultățile de adaptare s-a adăugat înscrierea în clase cu întârziere de 1-3 ani și nu în conformitate cu vârsta lor. Adolescenții de 15 ani erau colegi cu copiii de 12 ani, iar aceasta a acutizat senzația de non-integrare și dorința de a emigra: în regiunile din Nordul Italiei, pentru a găsi un loc de muncă mai bun (sau pentru a avea perspective mai bune de trai) sau într-o altă țară, peste hotare. Un grad mai mare de dificultate au resimțit în perioada inițială copiii care s-au stabilit în Italia cu familia lor acum zece ani sau mai mult: ei au semnalat mai multe situații de discriminare, inclusiv în școală, în societate etc.

Analizând datele studiului ISTAT, menționăm că în instituțiile de învățământ secundar se atestă un număr scăzut al elevilor moldoveni născuți în peninsulă și al celor ajunși în Italia până la vârsta de până la 6 ani – cea mai mare pondere o au minorii moldoveni care au emigrat din Moldova la 6-10 ani sau mai mult.

Reușita școlară bună în cazul elevilor moldoveni denotă un înalt grad de integrare școlară. Elevii cu cetățenia Republicii Moldova frecventează colegii italieni și străini, inclusiv pe cei originari din Moldova, dar și centre sportive, cursuri de muzică, teatru, locașurile de cult, taberele de vară etc. De regulă, o parte din cei care au ajuns în Italia la vârsta de 13-17 ani au tendința să emigreze într-o altă țară.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Rusnac Gh., Moraru V., Deleu E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: V. Moraru (coord.). Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective. Chișinău: ICJP al AȘM, 2016.
2. Moșneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Republica Moldova în contextul migrațiilor: Lista bibliografică (1990-2012). Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.
3. Moraru V. (coord.) Brain Drain: cazul Republicii Moldova. Chișinău: IIESP al AȘM, 2011.
4. Moraru V., Deleu E. Generații secunde de migrație: implicații politice și sociale (cazul cetățenilor moldoveni din Italia). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică), 2016, nr. 4 (LXXV).
5. Cheianu-Andrei D. Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. Chișinău, 2011.
6. Matei C. (coord.) Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova. Chișinău: ASEM, 2006.
7. La comunità moldava in Italia: Rapporto annuale sulla presenza dei migranti. Roma: Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, 2015.
8. Ambrosini M. Sociologia delle migrazioni. Ediția a II-a. Bologna: Il Mulino, 2005.
9. Ibidem.
10. Migrant population characteristics: Second generation immigrants in the EU generally well integrated into the labour market... and have high educational attainment / Eurostat [On-line]: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7724025/3-28102016-BP-EN.pdf/6e144b14-d5e1-499e-a271-2d70a10ed6fe> (Accesat 12.02.2017).
11. L'integrazione scolastica e sociale delle seconde generazioni. Roma: ISTAT, 2016.
12. Ibidem, p. 4.
13. Ibidem, p. 3.
14. Buciuțianu-Vrabie M. Copiii rămași singuri acasă în urma migrației părinților: riscuri și realități. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2011, nr. 1.
15. Poalelungi O. Particularități de integrare socială a copiilor imigranților moldoveni în țara gazdă: cazul Italia. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2012, nr. 2.